

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

σε συνεργασία με το

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
«ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΣΤΙΣ Τ.Π.Ε. ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ – ΨΥΧΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Οι απόψεις των εκπαιδευτικών γενικής εκπαίδευσης και κοινωνικών λειτουργών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση Α΄ Αθήνας για την συνεργασία τους ως προς την παιδαγωγική ένταξη μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

ΜΠΟΡΙΔΟΥ ΜΑΛΑΜΑΤΕΝΙΑ, 666

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

Επιβλέπων/ουσα Καθηγητής/τρια: ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΑΝΤΑΣ, ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΣ
ΕΡΕΥΝΗΤΗΣ, Ι.Π.Τ. -
Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"

2^ο Μέλος: ΣΠΥΡΙΔΟΥΛΑ ΚΑΤΣΑΝΤΩΝΗ,
ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΑ, Ι.Π.Τ. -
Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα τελευταία χρόνια η παιδαγωγική ένταξη των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες έχει απασχολήσει ιδιαίτερα το επιστημονικό ενδιαφέρον. Στην Ελλάδα έχουν γίνει σημαντικές μεταρρυθμίσεις προς την ουσιαστική ένταξη των μαθητών στο εκπαιδευτικό πλαίσιο του γενικού σχολείου. Καίριο ρόλο διαδραματίζουν οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι είναι οι άμεσα εμπλεκόμενοι στην εκπαιδευτική διαδικασία. Σε αρκετά σχολεία τις τελευταίες δεκαετίες, υπάρχει επιπλέον εκπαιδευτικό προσωπικό όπως ψυχολόγοι ή κοινωνικοί λειτουργοί. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και κοινωνικών λειτουργών που εργάζονται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση Α΄ Αθήνας ως προς την συνεργασία τους για την ένταξη μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 36 εκπαιδευτικοί και κοινωνικοί λειτουργοί εργαζόμενοι στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση Α Αθήνας. Για την υλοποίηση της έρευνας εφαρμόστηκε η ποσοτική μέθοδος ενώ το μεθοδολογικό εργαλείο της έρευνας αποτέλεσε ένα ερωτηματολόγιο με δημογραφικά στοιχεία και με 39 ερωτήσεις τύπου Likert που διαμορφώθηκε αναλόγως και συμπληρώθηκε από τους συμμετέχοντες. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε πως υπήρξε θετική στάση ως προς την συνεργασία εκπαιδευτικών και κοινωνικών λειτουργών. Η πλειοψηφία δήλωσε ότι συνεργάζονται, εμπιστεύονται τη δυνατότητα των άλλων να συμβάλλουν στην επίλυση προβλημάτων και ότι υπάρχει ανατροφοδότηση.

Λέξεις-κλειδιά: ειδική αγωγή και εκπαίδευση, παιδαγωγική ένταξη, ειδικές μαθησιακές ανάγκες, κοινωνική εργασία/συνεργασία εκπαιδευτικών και κοινωνικών λειτουργών

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ainscow, M. (2020). Inclusion and equity in education: Making sense of global challenges. *PROSPECTS*, 49(3), 123–134. <https://doi.org/10.1007/s11125-020-09506-w>

Ainscow, M., Booth, T., & Dyson, A. (2006). *Improving schools, developing inclusion*. London: Routledge.

Booth, T., & Ainscow, M. (2002). *Index for Inclusion: Developing learning and participation in schools*. Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education (CSIE).

Bronstein, L. R. (2003). A model for interdisciplinary collaboration. *Social Work*, 48(3), 297–306. <https://doi.org/10.1093/sw/48.3.297>

Bronstein, L. R., & Abramson, J. S. (2003). Understanding socialization of professionals: Preparing social workers and educators for interprofessional collaboration in schools. *Children & Schools*, 25(3), 131–145. <https://doi.org/10.1606/1044-3894.110>

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2018). *Research methods in education* (8th ed.). Routledge.

Collins. (χ.χ.). *Κοινωνική εργασία με οικογένειες*. Εκδόσεις Τόπος.

Constable, R., McDonald, S., & Flynn, J. P. (2010). *School social work: Practice, policy, and research* (7th ed.). Chicago, IL: Lyceum Books.

European Commission. (2024, November 1). Primary education – Greece. Eurydice. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/euryperia/greece/primary-education>

European Commission. (2025, February 24). Teachers and education staff – Greece. Eurydice. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/euryperia/greece/teachers-and-education-staff>

European Commission. (n.d.). Education levels. European Education Area. <https://education.ec.europa.eu/education-levels>

Eurydice. (2025). Validation of non-formal and informal learning – Greece. European Commission. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/euryperia/greece/validation-non-formal-and-informal-learning>

Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (5th ed.). Sage Publications.

Franklin, C., Harris, M. B., & Allen-Meares, P. (2006). *The school services sourcebook: A guide for school-based professionals*. New York: Oxford University Press.

Garg, D. R., Sridharan, D. A., S, D. R. B., Devidas, S., & Vasoya, D. N. H. (2024). Examining Inclusive Education Models And Their Effects On Special Needs Students. *Educational Administration: Theory and Practice*, 30(5), Article 5. <https://doi.org/10.53555/kuey.v30i5.4024>

Gherardi, S., Knox, K., Stoner, A., & Garling-Spychala, B. (2022). Perceptions and Practices in School Social Worker-Teacher Interprofessional Collaboration. *International Journal of School Social Work*, 8(1). <https://doi.org/10.4148/2161-4148.1085>

IIC: Index for Interdisciplinary Collaboration. (2013, Νοέμβριος 1). National Center for Interprofessional Practice and Education. <https://nexusipe.org/informing/resource-center/iic-index-interdisciplinary-collaboration>

International Federation of Social Workers. (2014). Global definition of social work. <https://www.ifsw.org/global-definition-of-social-work/>

Isaksson, C., & Larsson, A. (2017). Jurisdiction in school social workers' and teachers' work for pupils' well-being. *Education Inquiry*, 8(3), 246–261. <https://doi.org/10.1080/20004508.2017.1318028>

Jay, M. A., & Gilbert, R. (2021). Special educational needs, social care and health. *Archives of Disease in Childhood*, 106(1), 83–85. <https://doi.org/10.1136/archdischild-2019-317985>

Leijen, Ä., Arcidiacono, F., & Baucal, A. (2021). The Dilemma of Inclusive Education: Inclusion for Some or Inclusion for All. *Frontiers in Psychology*, 12, 633066. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.633066>

Munté-Pascual, A., Matulič-Domandžič, M. V., López de Aguilera, A., Aiello, E., Elboj, C., Valero, D., & Melgar, P. (2024). Asserting the visibility of social work in science. *Frontiers in Sociology*, 9, 1411781. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2024.1411781>

Pirchio, S., Arcidiacono, F., & Passiatore, Y. (2022). Editorial: Inclusive schools for a diverse world: Psychological and educational factors and practices harming or promoting inclusion at school. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1049129>

Ruijs, N. M., & Peetsma, T. T. D. (2009). Effects of inclusion on students with and without special educational needs reviewed. *Educational Research Review*, 4(2), 67–79. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2009.02.002>

Russell, A., Scriney, A., & Smyth, S. (2023). Educator Attitudes Towards the Inclusion of Students with Autism Spectrum Disorders in Mainstream Education: A Systematic Review. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders*, 10(3), 477–491.
<https://doi.org/10.1007/s40489-022-00303-z>

Strogilos, V., Lacey, P., Xanthacou, Y., & Kaila, M. (2011). Collaboration and integration of services in Greek special schools: Two different models of delivering school services. *European Journal of Special Needs Education*, 26(3), 345–359.
<https://doi.org/10.1080/13603110903431550>

Strogilos, V., Nikolaraizi, M., & Tragoulia, E. (2012). Experiences among beginning special education teachers in general education settings: The influence of school culture. *European Journal of Special Needs Education*, 27(2), 185–199.
<https://doi.org/10.1080/08856257.2011.645588>

UNESCO. (2017). *A guide for ensuring inclusion and equity in education*. Paris: UNESCO.

Zoniou-Sideri, A., & Vlachou, A. (2006). Greek teachers' belief systems about disability and inclusive education. *International Journal of Inclusive Education*, 10(4/5), 379–394.

Άρθρο 09: Σχολικές μονάδες | Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού. (χ.χ.). Ανακτήθηκε 7 Απρίλιος 2025, από <http://www.opengov.gr/γρεπθ/?p=2159>

Άρθρο 14—Δικαίωμα εκπαίδευσης | European Union Agency for Fundamental Rights. (2015, Απρίλιος 25). <https://fra.europa.eu/el/eu-charter/article/14-dikaioma-ekpaideysis>

Βεργέτη, Κ. (2009). *Κοινωνική εργασία με οικογένειες σε κρίση*. Εκδόσεις Τόπος.

Γκιαούρι, Σ. (2018). Η συμβολή της διεπιστημονικής συνεργασίας στην άρση των εμποδίων συμπερίληψης των μαθητών/τριών με αναπηρίες στη γενική εκπαίδευση. Στο *Ειδική αγωγή και εκπαίδευση: Ένα σχολείο για όλους* (σσ. 23–39). En-tiposis.

Δημοπούλου, Σ., & Λαγωνικά, Σ. (2011). *Μεθοδολογία κοινωνικής εργασίας*. Αθήνα: [Δεν δόθηκε εκδότης – πρόσθεσε τον σωστό].

ΔΟΚΕ (2018). *Σχεδιασμός Πολιτικής σε Θέματα Αναπηρίας* (επιμ. Ανθή Χατζηπέτρου). Αθήνα: Ε.Σ.Α.μεΑ

Ελληνική Δημοκρατία. (2008). Νόμος υπ' αριθ. 3699: Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (ΦΕΚ Α' 199/02.10.2008). Εθνικό Τυπογραφείο. <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/n-3699-2008.html>

Ελληνική Δημοκρατία. (2018). Νόμος 4547/2018 – Αναδιοργάνωση δομών υποστήριξης της εκπαίδευσης. ΦΕΚ 102/Α/12-6-2018.

Ζώνιου-Σιδέρη, Α., & Βλάχου, Α. (2006). Συστήματα πεποιθήσεων των Ελλήνων εκπαιδευτικών σχετικά με την αναπηρία και την συμπεριληπτική εκπαίδευση. Διεθνές Περιοδικό Συμπεριληπτικής Εκπαίδευσης, 10(4–5), 379–394. <https://www.researchgate.net/publication/236159187>

Κέκε, Χ. (2009). Συνεργασία σχολείου και οικογένειας. Αθήνα: Τόπος.

Καλλινικάκη, Τ. (2011). Εισαγωγή στη θεωρία και πρακτική της κοινωνικής εργασίας. Αθήνα: Τόπος.

Καλλινικάκη, Τ., & Πετμεζίδου, Μ. (2016). Διαδρομές κοινωνικής έρευνας. Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών: Κοινωνική Πολιτική και Κοινωνική Εργασία.

Κανδυλάκη, Α. (2009). Κοινωνική εργασία σε πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα. Αθήνα: Τόπος.

Κανδυλάκη, Α. (2009). Κοινωνική εργασία σε πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα. Αθήνα: Τόπος.

Κανδυλάκη, Ζ. (2014). Κοινωνική εργασία στην εκπαίδευση. Εκδόσεις Τόπος.

Μπουζάκης, Σ., & Κανδυλάκη, Α. (2014). Κοινωνική εργασία στην εκπαίδευση. Αθήνα: Τόπος.

Σούλης, Σ. Γ. (2010). Ένα σχολείο για όλους: Θεωρητικές προσεγγίσεις και εκπαιδευτικές πρακτικές για παιδιά με ειδικές ανάγκες: Δεύτερος τόμος. Gutenberg.

Φαρμακοπούλου, Β. (2020). Διεπιστημονική και διαϋπηρεσιακή συνεργασία εκπαιδευτικών και κοινωνικών λειτουργών. Ανακτήθηκε από

Φαρμακοπούλου, Β. (2023). Διεπιστημονική και διυπηρεσιακή συνεργασία εκπαιδευτικών και κοινωνικών λειτουργών. ResearchGate. <https://www.researchgate.net/publication/390769054>

Χατζηπέτρου, Α. (Επιμ.). (2015). Σχεδιασμός πολιτικής σε θέματα αναπηρίας: Εγχειρίδιο εκπαιδευόμενου. Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.μεΑ.).